

ROBERT GROŠELJ

BOLGARSKI ZAMENJALNI ODVISNIKI V SLOVENŠČINI: PREVODNI POGLED

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.09](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.09)

Prispevek obravnava prevajanje bolgarskih zamenjalnih odvisnikov v slovenščino in primerja opise tovrstnih odvisnikov v slovanskem, predvsem bolgarskem in slovenskem jezikoslovju. Bolgarski zamenjalni odvisniki in njihove prevodne ustreznice so si podobni po pomenu, modalnosti, časovno-dobni perspektivi in osebnosti; slovenske ustreznice pa se razlikujejo od izvirmih odvisnikov predvsem po zgradbi, položaju in rabi glagolskih oblik. Opisi zamenjalnih odvisnikov v slavistiki izpostavljajo njihove posebne pomenske (npr. protivnost) in zgradbene značilnosti (npr. vezniška sredstva, glagolske oblike).

Ključne besede: zamenjalni odvisniki, pomensko-zgradbene značilnosti, prevajanje, bolgarščina, slovenščina

Bulgarian Substitutive Clauses in Slovenian: A Translation Perspective

This article analyses Slovenian translation equivalents of Bulgarian substitutive clauses and compares the descriptions of substitutive clauses in Slavic, mainly in Bulgarian and Slovenian. Bulgarian substitutive clauses and their Slovenian equivalents are similar with regard to their semantics, modality, temporal perspective, and subject coreferentiality; Slovenian equivalents differ from the source-text clauses mainly with respect to their structure, position, and use of verb forms. The descriptions of substitutive clauses in Slavic linguistics highlight their distinct semantic features (e.g., adversative relation) and formal features (e.g., linking elements and verb forms).

Keywords: substitutive clauses, semantic/formal features, translation, Bulgarian, Slovenian

1 UVOD

S skladenjsko kontrastivno analizo slovenščine in bolgarščine na ravni medstavčnih razmerij (zložene povedi) se je poglobljeno ukvarjala predvsem M. Dejanova v osemdesetih letih 20. stoletja. V svojih študijah je raziskovala skladnjo veznika *da* oz. *da* (prim. predvsem Dejanova 1985; pregledno o študijah M. Dejanove in odprtih vprašanjih bolgarsko-slovenske kontrastivne analize prim. Valčanova 2002), drugi vezniki in medstavčna razmerja, ki jih vzpostavljajo, pa ostajajo – v kontrastivni in prevodni perspektivi – večinoma neraziskani. Eno izmed zanimih, po mojem mnenju, medstavčnih razmerij, ki je v bolgaristiki in slovenistiki deležno problemsko različnih interpretacij, je zamenjalno, o katerem lahko govorimo, ko dejanje v odvisniku nadomešča (zamenjuje) dejanje v glavnem stavku.

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0215, ki ga financira ARRS.

Namen pričujočega članka je v prvi vrsti raziskati, kako so v izbranih prevodih bolgarski zamenjalni odvisniki prevedeni v slovenščino, uvodoma pa sopostaviti bolgaristične in slovenistične ugotovitve o zamenjalnih odvisnikih (tudi ob širši slavistični kontekstualizaciji). Analiza zgradbenih in pomensko-funkcijskih značilnosti prevodnih ustreznih bolgarskih zamenjalnih odvisnikov bo v prvi vrsti kvalitativno ovrednotila razmerje med bolgarskimi odvisniki in njihovimi slovenskimi ustreznici ter tako dopolnila prevodno-jezikovne študije bolgarščine in slovenščine, obenem pa bodo v prevodni perspektivi vsaj deloma osvetljene značilnosti slovenskih zamenjalnih odvisnikov.

2 GRADIVO IN METODOLOGIJA

Raziskava gradivsko temelji na zgledih iz šestih sodobnejših bolgarskih romanov (prevladujejo pripovedovalno-dialoški besedilni deli), njihovih slovenskih prevodov in bolgarsko-slovenskega dela *Evrokorporusa*, zbirke vzporednih dvojezičnih korpusov prevodov (prim. vire). Zaradi nizkega števila zgledov (več v razdelku 4.1), kar predstavlja omejitev raziskave, dveh gradivskih delov – književnega in pravnega – ne primerjam (kar bi sicer bilo zanimivo), temveč navajam posplošitve za oba skupaj (po segmentih so rezultati za *Evrokorporus* razvidni).

Študijo, ki spada med pomensko-skladenjske prevodno-jezikovne raziskave, sestavlja več faz: najprej so bili primerjani prikazi bolgarskih in slovenskih zamenjalnih odvisnikov, delno tudi stanje v ostalih slovanskih jezikih (na podlagi prikazov v slovnica in drugih jezikoslovnih študijah). Nato so bili iz bolgarskih del izpisani vsi zgledi obravnavanih odvisnikov, čemur je sledil izpis slovenskih prevodnih ustreznih ter opredelitev zgradbenih, pomensko-funkcijskih, časovno-dobnih, položajnih in osebkovnih značilnosti izvornih odvisnikov in njihovih ustreznih. Posebna pozornost je bila namenjena slovenskim zamenjalnim odvisnikom.

3 ZAMENJALNI ODVISNIKI V BOLGARŠČINI IN SLOVENŠČINI: PREGLED OBRAVNAV

Obnavi zamenjalnih odvisnikov v bolgaristiki sledi predstavitev stanja v slovenistiki in nazadnje še izbirni pregled stanja v drugih slovanskih jezikih.

- 3.1 Po Z. Genadievi-Mutaščievi (1983: 409–410) so bolgarski odvisniki z vezniki *вместо да* (nevtralen), *наместо да* (zastarel) in *демо* oz. *здемо* (pogovoren) ‘namesto da’ (prva dva veznika sta razdružljiva, prim. 2, 6) *izključevalni*, in sicer izražajo celostno izključevanje – dejanje v odvisniku povsem nadomešča dejanje v glavnem stavku (ki je pogosto antiteza dejanja v odvisniku), prim. 1–3.¹

¹ Delno izključevanje naj bi izražali odvisniki z *освен да*, *освен че* ‘razen da’, *освен когато* ‘razen ko’ ipd. (Genadieva-Mutaščieva 1983: 409).

- [1] *Вместо да се радва, плаче* (Genadieva-Mutaščieva 1983: 410), dob. ‘**Namesto da** bi se veselil, joče.’
- [2] *Вместо воловете да реват, колата скърцат* (preg.; Genadieva-Mutaščieva 1983: 410), dob. ‘**Namesto da** bi volovi tulili, kolesa škripajo.’
- [3] *Дето ще шетаи на други, други на тебе ще шетат* (P. R. Slavejkov; Genadieva-Mutaščieva 1983: 410), dob. ‘**Namesto da** boš služil drugim, bodo drugi služili tebi.’

Z. Genadieva-Mutaščieva (1983: 409–413) izpostavlja še naslednje njihove značilnosti: **(a)** raba časovnih oblik v glavnem stavku in odvisniku je prosta (ni omejena na določen glagolski čas ali naklon); **(b)** vezniki, ki vsebujejo *da*, stojijo na začetku odvisnika in neposredno pred glagolom (če ni zanikanja ali naslonske zaimenske oblike pred glagolom); **(c)** odvisniki običajno stojijo pred glavnim stavkom, pri stavčnem poudarjanju pa lahko prihaja tudi do spremembe položaja, prim. 4–5; vmesni položaj je možen predvsem pri istem osebk; **(č)** k enemu glavnemu stavku lahko sodi več odvisnikov; pri stopnjevanju se vezniki lahko ponovijo ali pa ostane le drugi del veznika (skupaj z npr. vezalnim *u* ‘in’ ali ločnim *или* ‘ali’); **(d)** odvisnik je lahko eliptičen in **(e)** razdružen (samostojna poved).

- [4] *Вместо да се успокои, страхът и безпокойството му още повече пораснаха* (J. Jovkov; Genadieva-Mutaščieva 1983: 412), dob. ‘**Namesto da** bi se umiril, sta se njegov strah in nemir še povečala.’
- [5] [...] *попита Огнянов, вместо да отговори* (I. Vazov; Genadieva-Mutaščieva 1983: 412), dob. ‘je Ognjanov vprašal, **namesto da** bi odgovoril.’

S. Brezinski (1995: 289) je v analizi odvisnikov z *вместо да* ipd. skup – skupaj z odvisniki, ki jih uvajajo *освен ако* ‘razen če’, *освен когато* ‘razen ko’ ipd. (vse ponazori z nekaj zgledi), jih označuje kot *omejevalne*, saj do določene stopnje omejujejo možnost realizacije dejanja v glavnem stavku.

E.Ju. Ivanova in A.A. Gradinarova (2015) obravnavata *nadomestilne* odvisnike, ki izražajo nadomestna razmerja, tj. kažejo na to, da je (je bilo oz. bo) namesto enega dejanja veljavno drugo (eden od delov medstavčne zveze vsebuje realno, drugi pa nerealno stanje). Avtorici načeloma sledita analizi Z. Genadieva-Mutaščieva, ki jo nadgradita z nekaj spoznanji: **(a)** osebka glavnega stavka in odvisnika sta večinoma enaka oz. soodnosna (koreferenčna); do raznoosebkovnosti prihaja pri kontrastiranju, ko se osebek odvisnika praviloma nahaja pred *da* (pride do razdružitve veznika), prim. 6;² **(b)** raba glagolskih časov v odvisnikih naj ne bi bila omejena, a je potrjen le sedanjik (pri *дето* še prihodnjik); **(c)** glavna ruska prevodna ustreznica bolgarskih nadomestilnih veznikov je *вместо того что* (sopostavitev bolgarskih besedil in njihovih ruskih prevodov naj bi kazala na večjo »aktivnost« – v smislu po-

2 Osebk se lahko kontrastirajo tudi s končnim položajem v odvisniku: *Вместо да отида аз, ще отидеш ли ти?*, dob. ‘**Namesto da** odidem jaz, boš odšel ti?’. Kontrastirajo se lahko tudi drugi stavčni členi: *Вместо пред мнозина да те похвалят, по-добре е насаме да те похвалят*, dob. ‘**Namesto da** te pohvalijo pred množico, je bolje, da te pohvalijo na samem’ (Ivanova – Gradinarova 2015: 367).

gostosti – blg. *вместо да*); druge ruske prevodne zgradbe s tovrstnim pomenom so zanikane deležijske zveze, zanikani namerni odvisniki (prim. *чтобы не* ‘da bi ne’), nadomestilne priredne stavčne zveze (prim. *не ... а* ‘ne ... temveč’) in primerjalni odvisniki (prim. *лучше ... чем* ‘bolje ... kot’; Ivanova – Gradinarova 2015: 367–368).

[6] *Вместо той да ми помага, аз непрекъснато се занимавам с неговите проблеми* (Ivanova in Gradinarova 2015: 367), dob. *‘Namesto on da bi mi pomagal, se jaz neprestano ukvarjam z njegovimi problemi.’

3.2 Za slovenščino J. Gelb (1969: 136–137) med podredji v vlogi priredja navaja tudi odvisnik z *namesto da*, ki izraža *protivno* razmerje (spremlja ga pretvorba v priredje). Na to problematiko se navezuje J. Toporišič (1982: 142), ko omenja verjetnost, da se priredna razmerja lahko izražajo s podrednimi sredstvi, kar poznari mdr. z *namesto da*, ki nadomešča protivne veznike. Obsirnejša je analiza v Toporišič (1982: 122–123; 2000: 599, 651–652): odvisniki z veznikom *namesto (tega) da* so problematizirani pri podrednih ustreznikih prirednih zvez, in sicer pri *zamenjalnem* in *izvzermalnem* razredu *protivnega* priredja; navedene so pretvorbe iz priredja v stavčno in besednozvezno podredje, prim. 7; podobna opredelitev – zamenjava med protivnimi razmerji – je v Žele (2013: 16).

[7] *Ančka (sicer) ne ve, a bi rada vedela.* → *Namesto tega, da bi bila neobveščena, bi bila rada obveščena.* → *Svojo nevednost bi rada zamenjala z vednostjo.*
Samo Ančka ve, drugi ne (vedo). → *Namesto da bi vedeli vsi, ve samo Ančka.* → *Nihče razen Ančke ne ve* (prir. po Toporišič 2000: 599).

P. Herrity (2000: 315) *namesto da* opredeljuje kot podredni *kontrastivni* veznik, ki se uporablja, ko odvisnik označuje nasprotje glavnemu stavku. Po A. Skubicu (1999: 214–215, 222) odvisniki z *namesto da* izražajo *nadomestitev* (blizu protivnemu priredju podtipa zamenjava). A. Žele (2016: 37–38, 40) tovrstne odvisnike obravnava kot neprave neudeleženske odvisnike (do matičnega stavka), ki vzpostavljajo okoliščinsko soodvisnost samostojnih propozicij; odvisniki z *namesto da* so navedeni pri *vzročnostnih* razmerjih in pri pretvorbi *načinovnega* podredja v *protivno* priredje. Odvisnike z *namesto da* M. Smolej (2018: 191) označuje kot izhodiščno nestavčnočlenske (ne sodijo v katero od stavčnočlenskih prislovnodoločilnih kategorij v npr. Toporišič 2000) in jih pomensko opredeljuje kot *protivne*. Avtorica se – ob soočenju z obstoječimi obravnavami – zavzema za boljši pregled (ne)stavčnočlenskih razmerij, izpis vseh konektorskih sredstev, analizo vseh njihovih pomenskih in skladenjskih vlog (ob vključitvi konstrukcijskega pristopa) ter ločevanje pomenskega in skladenjskega razmerja (prim. Smolej 2018: 192–197). To upošteva D. Gabrovšek (2018: 51–54, 56), ki pomensko razmerje ločuje od skladenjskega in zveze z odvisniki, ki jih uvaja *namesto da*, uvršča v *protivno* podredje (ob pretvorbi v stavčno priredje in besedno zvezo), prim. 8; zavzema se tudi za vpeljavo protivnih odvisnikov. D. Gabrovšek in A. Žele (2019: 503, 505) odvisnike z *namesto da*

opredeljujeta kot neprave³ nematične nestavčnočlenske odvisnike za protivnost. D. Gabrovšek (2019) v zvezi s tovrstnimi odvisniki prinaša pojem *nestavčnočlensko nematično stavčno dopolnilo*, v katerem nestavčnočlenskost kaže na neevidentiranost stavčnega člena, nematičnost predstavlja oddaljevanje od matičnega stavka, stavčnost se nanaša na stavčno zgradbo, dopolnilo pa na pomensko dopolnjevanje stavka (Gabrovšek 2019: 84–85). Stavek, ki ga uvaja *namesto da*,⁴ naj bi izražal vrsto *protivnega* razmerja oz., natančneje, neuresničeno možnost, medtem ko je uresničena tista v glavnem stavku (Gabrovšek 2019: 91–92).

[8] *Namesto da* bi spoštovala zakone, reklamira dejavnost na črno. → *Ne spoštuje zakonov, ampak reklamira dejavnost na črno.* → *Namesto spoštovanja zakonov reklamira dejavnost na črno* (zadnja pretvorba je okorna; prir. po Gabrovšek 2018: 54).

3.3 V kontrastivnoslovanski perspektivi H. Běličová in J. Sedláček (1990: 145–146) izpostavljata odvisnike, ki so blizu dopustnim, uvajajo pa jih vezniki češ. *místo (toho) aby*, slš. *(na)míesto toho aby*, gluž. *město toho zo by*, polj. *miast* (z nedoločnikom), rus. *вместо того чтобы*, ukr. *замість того щоб*, blr. *замест того каб*, sln. *namesto da (bi)*, sbh. *umesto (mjesto) da*, blg. *вместо (наместо) да*, mak. *(на)место да*. Večbesedni vezniki vsebujejo (izjema je polj., fakultativno vzhodnoslovanski jeziki) element, ki kot samostojni veznik v vsebinskih odvisnikih eksplicitno ali implicitno kaže na možno veljavnost odvisnika; s predlogom, ki signalizira *zamenjavo*, nakazuje, da je možna veljavnost odvisnika pričakovana, a hkrati nerealizirana, ker je v nasprotju s pričakovanji veljaven glavni stavek, prim. 9. Medtem ko je za te odvisnike v južnoslovanskih jezikih značilen povedni naklon (v sln. običajno pogojnik) in oblika osebne dvodelne stavka, je v severnoslovanskih jezikih stanje drugačno: **(a)** za vzhodnoslovanske jezike je značilna raba nedoločnika, odvisnik ima obliko enodelne stavka, možno veljavnost pa signalizirajo rus. *чтобы*, ukr. *щоб*, blr. *каб* ‘da bi’ (tudi v polj. je nedoločnik, ni pa veznika tipa *žebý*); **(b)** v ostalih zahodnoslovanskih jezikih se pojavlja dvodelni stavek s pogojnikom, v gluž. je možen tudi nedoločnik.

[9] češ. *Místo aby na nás počkal, sebral se a odešel* (Běličová – Sedláček 1990: 145), dob. ‘*Namesto da* bi nas počakal, se je dvignil in odšel.’

Na koncu naj omenim še nekaj obravnav za posamezne slovanske jezike (razen blg. in sln.). Za srbsščino M. Nikolić (2013: 177, 180) med načinovne odvisnike uvršča tudi tip z veznikom *(na/y)место да/умо*, ki se uporablja za izražanje alternativne okoliščine, prim. 10; tovrstni *načinovno-spremljevalni* odvisniki se včasih

3 Pojem »nepravi« kaže, da so tovrstne enote »slabo raziskane in da ne sodijo v ustaljeni dvopolni model podredij in priredij« (Gabrovšek 2019: 85).

4 Za večbesedni veznik *namesto da* naj bi bil vir *namesto tega da*. V takšnih veznikih naj bi zaimmek pogosto s predlogom povzegal vsebino dejanja prejšnjega stavka in vpeljeval naslednjega oz. ena beseda (pogosto sklop) naj bi povzemala vsebino prejšnjega stavka, druga pa vpeljevala naslednjega (Gabrovšek 2019: 87).

imenujejo *ekspektivni* oz. *substitutivni*. Za češčino se v Daneš idr. (1987: 460–461) omenja podredno izražanje *zamenjalnega* tipa *protivnosti* z veznikom *místo aby*, ki uvaja stavek z neuresničenim, a želenim dejanjem (položaj stavkov ni omejen; prim. Grepl – Karlík 1998: 365; Štícha idr. 2013: 865, 869). J. Oravec (1977: 153, 158–159) za slovaščino vzpostavlja t. i. konfrontacijska protivna sestavčja, v katerih se primerjata dve dejanji ipd. V podtipu *kompenzacijskega* sestavčja eno dejanje kompenzira tisto, kar manjka drugemu, v podrednih veznikih (*na*)*miesto (toho) aby, namiesto čo (by)* pa je prisoten še pomenski odtenek namena, prim. 11; kasneje (prim. Oravec – Bajziková 1986: 173) piše o *stopnjevalnem* odtenku *protivnega* razmerja, ki se lahko izraža tudi podredno. M. Grochowski (1997: 105–106) poljski veznik *zamiast* opredeljuje kot izraznik *protivnosti* in *zamenjave*; nedoločniški odvisnik, ki ga uvaja, je položajno svoboden, osebka medstavčne zveze sta prekrivna, prim. 12. Odvisniki z *вместо (мого) чтобы* so po ruski slovnici (Švedova idr. 1980: 490–492) *kontrastivni (sopostavni)* in kažejo na prednostno veljavnost enega dejanja glede na drugega (zveze so blizu nikalno-protivnim). Veznik izraža *protivnost* in *kontrastivnost*, z vidika želelnosti, prednostne veljavnosti ali smotrnosti naj bi bil nevtralen, prim. 13.

- [10] srb. *Umesto da* uvodim jednog po jednog, odjednom sam uveo trojicu (Politika 2001; Nikolić 2013: 177), dob. ‘Namesto da bi uvajal enega po enega, sem naenkrat uvedel tri.’
- [11] slk. *Ten prebehne popri nás, namiesto toho aby sa zastavil* (Jaroš; Oravec 1977: 159), dob. ‘Ta bo tekel mimo nas, namesto da bi se ustavil.’
- [12] polj. *A więc zamiast mnie nienawidzić, powinien pan mi dziękować* (Mrozek; Grochowski 1997: 105), dob. ‘Torej, namesto da me sovražite, bi se mi morali zahvaliti.’
- [13] rus. *Вместо того чтобы сидеть на скучном уроке по арифметике, нам выпала удача копать картошку на школьном участке* (Solouhin; Švedova idr. 1980: 491), dob. ‘Namesto da bi sedeli na dolgočasni uri aritmetike, nas je doletela sreča, da smo kopali krompir na šolskem zemljišču.’

4 SLOVENSKE USTREZNICE BOLGARSKIH ZAMENJALNIH ODVISNIKOV: PREVODNA ANALIZA

V pričujočem poglavju zgradbeni in pomensko-funkcijski opredelitvi slovenskih prevodnih ustreznice (z vezniki) bolgarskih zamenjalnih odvisnikov sledi analiza časovno-dobnih in položajnih razmerij v izvirnih medstavčnih zgradbah in njihovih slovenskih ustreznica. Nazadnje je določena še osebkovnost izvirnih zvez in njihovih slovenskih ustreznice.

- 4.1 V analiziranem gradivu je le 44 bolgarskih zamenjalnih odvisnikov, ki jih vedno uvaja veznik *вместо да*; prim. razporeditev po besedilih: BD = 15, DD = 12, PV = 8, EKorp = 4, GG = 3 in OH = 2 (v AP zglede ni).⁵

5 Prim. BD = B. Dimitrova, *Na poti k sebi*; DD = D. Dimov, *Tobak*; PV = P. Vežinov, *Ponoči z belimi konji*; EKorp = *Evrokorp*; GG = G. Gospodinov, *Naravni roman*; OH = O. Haim, *Federacija dinastronavtov*; AP = A. Popov, *Misija London* (gl. tudi vire).

4.2 V 30 (68,2 %) od 44 primerov (BD = 13; PV = 6; DD, GG, EKorp = 3; OH = 2) bolgarskim zamenjalnim odvisnikom v prevodu ustrezajo istovrstni slovenski odvisniki, ki jih uvaja veznik *namesto da*, prim. 14. Vse druge možnosti so precej redkejše. Ob tem naj omenim še 2 zгледа (DD, EKorp = 1) zamenjalne predložne zveze *namesto + rodilnik*, prim. 15, sicer tretje najredkejše prevodne ustreznice.

- [14] *В ушите ми бучи_{SED} непрекъснат шум, вместо да достигат_{SED} отделни различни звукове* (DD), dob. 'V ušesih mi buči neprestan šum, namesto da bi prihajali posamezni različni zvoki.' – *V ušesih mi buči_{SED} nenehen šum, namesto da bi me dosegali_{POG} posamezni različni šumi* (DD^S, 316).
- [15] *Но вместо да се развика_{SED}, той се дръпна_{AO} бързо назад [...]* (DD), dob. 'A namesto da bi zatulil, se je hitro umaknil nazaj.' – *Namesto tega pa se je naglo skril_{PRET} za vrata [...]* (DD^S, 654).

Na drugem mestu med ustreznicami so zgradbe s protivnim priredjem in primerjalnimi (primerjaškimi) odvisniki – skupini sta zastopani s 5 zglede (11,4 %). Vsi priredni zglede izražajo zamenjavo (prim. Toporišič 2000: 440, 651–652), in sicer z zanikanjem v prvem sestavniku in veznikom *temveč* (DD = 2; BD, PV = 1) ali členkom *le* (DD = 1) v drugem, prim. 16–17. Primerjalni odvisniki (DD = 3; BD, PV = 1) s primerjalnim veznikom *kakor* (in *da*, *pa*, *pa da*) izražajo manj ugodno alternativo, medtem ko soodnosni prislovni primernik (npr. *bolje*, *lažje*, *raje*) v glavnem stavku kaže na bolj ugodno možnost, prim. 18–19.

- [16] [...] *само че хората вместо да бързат_{SED}, щяха да се клаят_{PRIH, PRET}, умерено към домовете си* (PV), dob. 'le da se bodo ljudje, namesto da bi hiteli, utrujeno zibali proti svojim domovom.' – [...] *samo ljudje ne bodo več hiteli_{PRIH}, temveč se bodo utrujeno pozibavali_{PRIH} proti domovom* (PV^S, 150).
- [17] *Вместо да пресече_{SED} действието на виното, прери-аустернът му докара_{AO} по-голямо замайване [...]* (DD), dob. 'Namesto da bi presekala delovanje vina, mu je prerijska ostriga povzročila še večjo omotico.' – *Pijača mu ni razbistrila_{PRET} glave, le še bolj ga je omamila_{PRET}* [...] (DD^S, 139).
- [18] *Предпочиташ_{SED} цял живот да преглъщаш проклятието на тоя поглед, вместо да пожертваш_{SED} силата си на жена пред любимия* (BD), dob. 'Ljubše ti je, da vse življenje požiraš prekletstvo tega pogleda, namesto da bi žrtvovala svojo žensko moč pred ljubim.' – *Rajši bom vse življenje požirala_{PRIH} prekletstvo tega pogleda, kakor da bi žrtvovala_{POG} moč ženske pred svojim ljubim* (BD^S, 413–414).
- [19] [...] *много по-лесно е_{SED} да си пробиваш път с лакти, вместо да се занимаваш_{SED} със сериозна наука* (PV), dob. 'mного lažje je, da si utiraš pot s komolci, namesto da bi se ukvarjal z resno znanostjo.' – *Lažje si je_{SED} seveda z lakti utirati pot kakor pa ukvarjati se_{NEDOL} z resno znanostjo* (PV^S, 243).

Z enim zgledom sta v gradivu izpričana sprememba skladske zveze z razdružitvijo povedi in izpust zamenjalnega odvisnika v prevodu (oba DD = 1), prim. 20 in 21.

- [20] *Вместо да си тръгне_{SED}, Мичкин седна_{AO} на креслото [...]* (DD), dob. 'Namesto da bi odšel, je Mičkin sedel na stol.' – *Mičkin pa ni odšel_{PRET}. Omahnil je_{PRET} v naslanjač [...]* (DD^S, 815).

[21] *Вместо да избухне_{SED}, той се уплаши_{АО}, че експертът можеше да го напусне неочаквано* (DD), dob. 'Namesto da bi izbruhnil, se je ustrašil, da bi ga lahko izvedenec nepričakovano zapustil.' – *Ø Boris se je zbal_{PRET}, da ga ne bi zastopnik nepričakovano zapustil* (DD^S, 677).

4.3 Vse analizirane bolgarske zveze z zamenjalnimi odvisniki vsebujejo časovno-dobno paralelni vsebini. Alternativni vsebini sodita v isti časovni okvir oz. si konkurirata v istem časovnem pasu, večinoma v preteklosti, redkeje v sedanjosti in t. i. prihodnosti v preteklosti. V bolgarskih odvisnikih z *вместо да* istodobno perspektivo signalizira sedanjik.

V časovno sfero preteklosti sodi 28 (63,6 %) bolgarskih zgledov (DD = 11; BD = 9; PV = 4; OH, GG = 2), z naslednjo razporeditvijo glagolskih časovno-naklonskih oblik v glavnem stavku (prva navedena) in odvisniku:⁶ *aorist – sedanjik* (15; 34,1 % oz. 53,6 %), *imperfekt – sedanjik* (9; 20 % oz. 32,1 %), *sedanjik – sedanjik* (znotraj nadrejene zgradbe; 3) in *perfekt – sedanjik* (1). V slovenskih ustrezninah se pojavljajo razmerja *preteklik – pogojnik* (16; 36,4 % oz. 57,1 %), *preteklik – preteklik* (5; 11,4 % oz. 17,9 %), *historični sedanjik – pogojnik*, *pogojnik – sedanjik* (po 2), *pogojnik – pogojnik* (1); v dveh prevodnih rešitvah (prim. 15) časovno-dobnega razmerja ni moč določiti. Za časovno-naklonska razmerja med izvirnimi zgradbami in prevodnimi ustrezniciami gl. preglednico 1 (nadpisane številke v preglednicah se nanašajo na slovenske zamenjalne odvisnike).

Preglednica 1: Razporeditev glagolskih časov in naklonov za časovno sfero preteklosti

slovenščina	preteklik – pogojnik	preteklik – preteklik	sedanjik – pogojnik	pogojnik – pogojnik	pogojnik – sedanjik	brez
bolgarščina						
aorist – sedanjik	8 ⁸	4	1 ¹			2
imperfekt – sedanjik	6 ⁶	1	1 ¹	1 ¹		
sedanjik – sedanjik	1 ¹				2 ¹	
perfekt – sedanjik	1 ¹					
številka zgleda	22, 31–33	17, 20	23	25	24	15, 21

V slovenskih zvezah z zamenjalnimi odvisniki (20) je možnosti manj, v odvisnikih pa močno prevladuje pogojnik: *preteklik – pogojnik* (16; 80 %), *sedanjik – pogojnik* (2), *pogojnik – sedanjik* in *pogojnik – pogojnik* (po 1), prim. 22–25, 31–33.

[22] *Вместо да преваля_{SED} пуда, Влад [...] се е отклони_{ДФ}* (BD), dob. 'Namesto da bi prešel greben, je Vlad zašel.' – *Влад је, namesto da bi se povzpel_{POG} чез greben, [...] заšel_{PRET} s poti* (BD^S, 233).

[23] [...] *вместо да се обеси_{SED}, cu пучна_{АО} водата* (GG), dob. 'namesto da bi se obesil, je spustil vodo.' – [...] *namesto da bi se obesil_{POG}, spusti_{SED} vodo* (GG^S, 30).

6 Pri najpogostejših možnostih so deleži navedeni najprej glede na celoto (44 zgledov), nato pa glede na število vseh zgledov v posamezni izhodiščni časovni sferi.

- [24] *И кой пречеши на доцент Азманов да се залови_{SED} за своята любима биологична зацита на растенията, **вместо да ни подхвърля_{SED}** неспособани обвинения (PV), dob. 'In kdo je preprečeval docentu Azmanovu, da se ne bi ukvarjal z njemu drago biološko zaščito rastlin, namesto da nam podtika nespretne obtožbe.' – In kdo je bil kriv, da se docent Azmanov ne **bi mogel ukvarjati_{POG}** s svojo priljubljeno biološko zaščito rastlin, **namesto da nam меќе_{SED}** polena pod noge? (PVS, 243).*
- [25] *И може би щеше да успее, ако не губеше_{IMPF} цялото си свободно време [...], **вместо да прочете_{SED}** някоя и друга книжка (PV), dob. 'In morda bi mu uspelo, če ne bi upravljал vsega svojega prostega časa, namesto da bi prebral kakšno drugo knjigo.' – Najbrž bi požел uspehe, če ne **bi upravljал_{POG}** svojega prostega časa [...], **namesto da bi prebiral_{POG}** znanstvene knjige (PVS, 243).*

V sfero sedanjosti se lahko uvrsti 13 (29,5 %) bolgarskih zamenjalnih zvez (BD = 5; EKorp = 4; PV = 3; DD = 1), ki vsebujejo kombinacijo *sedanjik – sedanjik*. Časovno-naklonskih razmerij v slovenskih prevodih je več: *sedanjik – pogojnik* (6; 13,6 % oz. 46,2 %), *sedanjik – sedanjik* (3; 6,8 % oz. 23,1 %), *sedanjik – nedoločnik, pogojnik – sedanjik, prihodnjik – pogojnik* (po 1); v enem zgledu razmerje ni določljivo. Slovenske prevodne ustreznice sodijo v časovno sfero sedanjosti, izjema je razmerje *prihodnjik – pogojnik*, prim. 18. Za časovno-naklonska razmerja med izvirnimi zgradbami in slovenskimi ustreznici gl. preglednico 2.

Preglednica 2: Razporeditev glagolskih časov in naklonov za časovno sfero sedanjosti

bolgarščina	slovenščina					
	sedanjik – pogojnik	sedanjik – sedanjik	sedanjik – nedoločnik	prihodnjik – pogojnik	pogojnik – sedanjik	brez
sedanjik – sedanjik	6 ⁵	3 ²	1	1	1 ¹	1
številka zglеda	14, 26	27	19	18	28	

Slovenske zveze z zamenjalnimi odvisniki (8) imajo manj časovno-naklonskih možnosti, v odvisnikih prevladuje pogojnik: *sedanjik – pogojnik* (5; 62,5 %), *sedanjik – sedanjik* (2) in *pogojnik – sedanjik* (1), prim. 14, 26–28.

- [26] ***Вместо да се постареем_{SED}** да подпомогнем академик Урумов [...], **ние се опитваме_{SED}** да му прехвърлим собствените си недостатъци (PV), dob. 'Namesto da bi poskusili podpreti akademika Urumova, mi skušamo nanj prevaliti lastne pomanjkljivosti.' – **Namesto da bi skušali_{POG}** akademiku Urumovu pomagati [...], **mi skušamo_{SED}** podtakniti lastne napake (PVS, 243).*
- [27] *[...] се изисква от въздушните превозвачи да **апелират_{SED}** към доброволци да се откажат от техните резервации [...], **вместо да откажат_{SED}** достъп на борда [...]* (EKorp), dob. 'se zahteva od letalskih prevoznikov, da predlagajo prostovoljcem, naj se odpovejo svojim rezervacijam, namesto da zavrnejo vkranje.' – [...] *se od letalskih prevoznikov zahteva, naj **predlagajо_{SED}** potnikom, da se prostovoljno odpovedo svoji rezervaciji [...], **namesto da zavrnejo_{SED}** vkranje* (EKorp).
- [28] *[...] **вместо да пием_{SED}** скъпи италиански боклуци, не е ли по-добре да си **поръчаме_{SED}** вино (PV), dob. 'namesto da pijemo drago italijansko žlobudro, ali ni boljše, da si naročimo vino.' – [...] *ali si ne **bi rajši naročili_{POG}** vina, **namesto da pijemo_{SED}** to drago italijansko žlobudro?* (PVS, 59).*

Tri bolgarske zveze z zamenjalnim odvisnikom (BD, PV, GG = 1; 6,8 %) spadajo v t. i. prihodnost v preteklosti in vsebujejo dve časovni razmerji: *prihodnjik – sedanjik* (2), *prihodnjik v preteklosti – sedanjik* (1). V prevodih jima ustrezajo tri časovno-naklonske možnosti: *prihodnjik – pogojnik*, *pogojnik – pogojnik* in *prihodnjik – prihodnjik* (po 1), ki ohranjajo izvirno časovno-dobno perspektivo. Za časovno-naklonska razmerja med izvirnimi zgradbami in slovenskimi ustreznici gl. preglednico 3.

Preglednica 3: Razporeditev glagolskih časov in naklonov za časovno sfero prihodnost v preteklosti

slovenščina bolgarščina	prihodnjik – pogojnik	pogojnik – pogojnik	prihodnjik – prihodnjik
prihodnjik – sedanjik	1 ¹	1 ¹	
prihodnjik v preteklosti – sedanjik			1
številka zglada	29	30	16

Slovenski zvezi z zamenjalnim odvisnikom (2) vsebujeta kombinaciji *prihodnjik – pogojnik* in *pogojnik – pogojnik*, prim. 29–30.

- [29] *Вместо да губи_{SED} време за [...] вечеря той ще може_{PRIH} да слуша музика [...]* (GG), dob. 'Namesto da bi izgubljal čas za [...] večerjo, bo lahko poslušal glasbo.' – *Namesto da bi izgubljal_{POG} čas z [...] večerjo, bo lahko poslušal_{PRIH} glasbo* (GG^S, 121).
- [30] *Имах чувството, че ако се разболея [...], вместо да ми подаде_{SED} чаши вода, бай Спиридон ще започне_{PRIH} да ми държи високопарна реч [...]* (BD), dob. 'Čutila sem, da če bom zbolela, namesto da bi mi dal kozarec vode, mi bo baj Spiridon začel podajati visokodoneč govor.' – *Čutila sem, da bi mi baj Spiridon, če bi se razbolela [...], spregovoril_{POG} z visoko donečimi besedami, kako naj premagam vse težave, namesto da bi mi ponudil_{POG} kozarec vode* (BD^S, 441).

4.4 V 38 (86,4 %) bolgarskih zvezah (BD = 15; DD = 11; PV = 6; GG = 3; OH = 2; EKorp = 1) zamenjalni odvisnik predstavlja možno vsebinsko alternativo glavnemu stavku, v 6 (13,6 %) zvezah (EKorp = 3; PV = 2; DD = 1) pa izhodiščno stanje, ki je ubesedeno kot alternativa (zamenjava) za potencialno vsebino v glavnem stavku.

Kar 31 (70,5 %) bolgarskim zvezam (BD = 14; DD = 6; PV = 5; GG = 3; OH = 2; EKorp = 1) z možno alternativo v odvisniku ustreza enaka perspektiva tudi v slovenskih ustreznicih, prim. 14–15, 18–19, 22–23, 25–26, 29–33. Prevodne zveze z zamenjalnim odvisnikom (26) ohranjajo izvirno perspektivo, prim. 14, 22–23, 25–26, 29–33. V 5 primerih – v vseh gre za protivno priredje (DD = 3; BD, PV = 1) – predstavlja drugi sestavnik, ki ga uvaja veznik, izhodiščno stanje, prvi sestavnik pa nemogočo (zanikano) alternativo, prim. 16–17; sem pogojno uvrščam tudi ustreznico z razdruženo povedjo (DD = 1), prim. 20. V enem primeru (DD) je v prevodu izvirna zveza izpuščena, prim. 21.

Vsem bolgarskim zvezam z odvisnikom, ki predstavlja izhodiščno vsebino (v glavnem stavku je potencialna možnost), v slovenskih prevodih ustrezajo zveze z enako modalnostno perspektivo, prim. 24, 27–28. Sem spadajo tudi 4 prevodne zveze z zamenjalnim odvisnikom (ponazarjajo jih navedeni primeri).

4.5 Bolgarski zamenjalni odvisniki se lahko nahajajo pred glavnim stavkom (prevladujoči položaj), po njem ali pa ga ločijo na dva dela.

Pred glavnim stavkom se nahaja 23 (52,3 %) bolgarskih zamenjalnih odvisnikov (BD = 10; DD = 7; PV = 3; GG = 2; OH = 1).⁷ Med prevodnimi ustreznici jih 14 (31,8 % oz. 60,9 %) ohranja isti položaj, prim. 14–15, 20, 23, 26, 29, v 8 (18,2 % oz. 34,8 %) primerih pa je položaj spremenjen (enkrat pride do izpusta, prim. 21). Odvisnik oz. priredni sestavnik z veznikom se lahko nahaja po glavnem stavku (7), prim. 17, 28, 30,⁸ enkrat pa ga odvisnik loči na dva dela, prim. 22. Slovenski zamenjalni odvisniki (17) večinoma ohranjajo položaj pred glavnim stavkom (12; 70,6 %), prim. 14, 23, 26, 29; štirikrat pride do premika za glavni stavek, prim. 28, 30, enkrat pa na vmesni položaj, prim. 22.

Položaj po glavnem stavku zaseda 12 (27,3 %) bolgarskih zamenjalnih odvisnikov (PV = 4; DD, EKorp = 3; BD = 2). Vse slovenske ustreznice položaj ohranjajo, prim. 18–19, 24–25, 27. Mednje sodijo tudi vsi (8) slovenski zamenjalni odvisniki, prim. 24–25, 27.

Vmesni položaj zaznamuje 9 (20,5 %) izvornih zamenjalnih odvisnikov (BD = 3; DD = 2; GG, OH, PV, EKorp = 1). Položaj ohranjajo 3 ustreznice, prim. 31, štirikrat se odvisnik oz. sestavnik z veznikom premakne za glavni stavek, dvakrat pa predenj, prim. 16, 32–33. Slovenski zamenjalni odvisniki (5) ohranjajo položaj v dveh primerih, prim. 31, dvakrat pride do premika pred, enkrat pa za glavni stavek, prim. 32–33.

[31] [...] *Фани, вместо да наблюдава_{SED} с ентузиазъм вражеската територия, предпочита_{SED} да си играе с гълъби* (OH), dob. 'Fani, namesto da bi z entuziazmom opazovala sovražno ozemlje, se raje igra z golobi.' – [...] *Фани се је, namesto да би з навдушенјем опазовала_{POG} соврашничово оземље, рајши играла_{PRET} з голоби* (OHS, 28).

[32] *Счупването на мълчието, вместо да ме избави_{SED} от неловкост, още повече оголи_{AO} смущението ми* (BD), dob. 'Prekinitve molka, namesto da bi me rešila neprijetnosti, je še bolj razgalila mojo zadrego.' – *Namesto да би ме преломлени молк решил_{POG} задреге, је ле ше болј разгалил_{PRET} мојо змеденост* (BDS, 132).

[33] *На всичко отгоре, вместо да се сепна_{SED}, аз се зарадвах_{AO} на това ново чувство* [...] (BD), dob. 'Poleg tega pa, namesto da bi se prestrašila, sem se razveselila tega novega čustva.' – *Povrh па сем се tega novega čustva razveselila_{PRET}, namesto да би се га збала_{POG}* [...] (BDS, 261).

7 Pri najpogostejših možnostih so deleži navedeni najprej glede na celoto (44 zgledov), nato pa glede na število zgledov, ki v izhodiščnem besedilu izkazujejo določen položaj.

8 Sem uvrščam tudi 3 zglede protivnega priredja (vezniški sestavnik je na drugem mestu), čeprav je razporeditev vsebine enaka izvorni.

- 4.6 Skoraj vse (41; 93,2 %) bolgarske zveze z zamenjalnim odvisnikom (BD, DD = 12; PV = 8; EKorp = 4; GG = 3; OH = 2) so istoosebkovne, s soodnosnima osebko-ma glavnega in odvisnega stavka, zgolj v treh primerih (DD) sta osebka različna.

Velika večina (41) prevodnih ustreznih ohranja osebkovnost izvornih zvez (raznoosebkovnost ponazarja zgled 14), le v treh slovenskih ustreznih bolgarskih istoosebkovnih zvez – zaradi prevodne rešitve s predložno zvezo in izpustom (DD = 2; EKorp = 1) – ni mogoče govoriti o isto- oz. raznoosebkovnosti, prim. 15 in 21.

5 RAZPRAVA IN SKLEP

Namen prispevka, posvečenega prevajanju bolgarskih zamenjalnih odvisnikov v slovenščino, je bil primerjati bolgaristične in slovenistične (tudi širše slavistične) ugotovitve o zamenjalnih odvisnikih, predvsem pa analizirati zgradbene in pomensko-funkcijske lastnosti slovenskih prevodnih ustreznih bolgarskih zamenjalnih odvisnikov.

Obravnave zamenjalnih odvisnikov v bolgaristiki so prinesle – kljub razlikam – naslednje osnovne ugotovitve: odvisniki, ki jih uvajajo *вместо да*, *наместо да* in *demo*, so pomensko posebna skupina prislovnodoločilnih odvisnikov – izražajo zamenjavo (celostno izključevanje oz. omejevanje); osebka glavnega stavka in odvisnika sta večinoma soodnosna; tipičen čas v odvisniku je sedanjik; odvisnik običajno stoji pred glavnim stavkom. V slovenistiki so odvisniki z *namesto da*, ki so del kompleksne razprave o razmerju med priredjem in podredjem, v zadnjih razpravah označeni kot nestavčnočlenska nematična stavčna dopolnila, pomensko pa prevladuje protivna opredelitev (vsebujejo neuresničeno možnost v primerjavi z uresničeno vsebino v glavnem stavku). Druga slavistična dela opozarjajo zlasti na pomenske lastnosti, npr. kontrast, kompenzacija ali zamenjava v okviru nadrejenih pomenskih oznak protivnosti in načina (odvisniki naj bi uvajali neuresničeno, a želeno alternativno možnost), a tudi na zgradbene; kontrastivna analiza stanja v slovanskih jezikih (Běličová – Sedláček 1990) izpostavlja predvsem razlike med vezniki in rabo glagolskih oblik.

V slovenskih prevodih 44 bolgarskim odvisnikom z *вместо да* ustrezajo zgradbeno in pomensko sorodne možnosti – odvisniki z *namesto da* (30; 68,2 %), protivnopriredne (zamenjalne) stavčne zveze in primerniški odvisniki (po 5; 11,4 %), zamenjalna predložna zveza *namesto + rodilnik* (2), ena razdružena poved (z zamenjalnim razmerjem) in izpust.

Slovenske odvisnike z *namesto da* pomensko opredeljujem kot zamenjalne (izražajo alternativo oz. zamenjavo vsebini v glavnem stavku), protivnost pa se kaže kot krovna kategorija (ki vključuje mdr. tudi dopustne in izvzemalne odvisnike); stavčnofunkcijsko zamenjalne odvisnike uvrščam med stavčnočlenske prislovnodoločilne odvisnike.⁹

⁹ Njihovo stavčnočlensko opredelitev (prim. še zvezo *namesto + rodilnik*) upravičujejo obstoječe opredelitve prislovnih določil (prim. Toporišič 2000: 619) in pomenska sorodnost z dopustnimi in izvze-

Tako bolgarske zveze z zamenjalnimi odvisniki kot njihove slovenske ustreznice vsebujejo časovno-dobno paralelni vsebini – alternativni vsebini si konkurirata v istem časovnem pasu, večinoma v preteklosti (tudi v t. i. prihodnosti v preteklosti), manjkraj v sedanjosti.¹⁰ Z vidika glagolskih oblik v bolgarskih zamenjalnih odvisnikih časovno paralelno vsebino (ne glede na čas v glavnem stavku) signalizira sedanjik, medtem ko v slovenskih zamenjalnih odvisnikih prevladuje pogojnik, redkeje se pojavlja sedanjik¹¹ (v drugih prevodnih možnostih se pojavljajo tudi razmerja *preteklik – preteklik, sedanjik – nedoločnik, prihodnjik – prihodnjik*).

V večini bolgarskih zvez (38; 86,4 %) se v zamenjalnem odvisniku nahaja možna alternativa glavnemu stavku, v precej manjšem, a nezanemarljivem številu zgledov (6; 13,6 %) pa izhodiščna (osnovna, predvidena) vsebina, predstavljena kot alternativa možnosti v glavnem stavku. Takšno modalno perspektivo ohranjajo vse prevodne zveze z zamenjalnimi odvisniki, prim. razliko med *namesto da bi se obzorje odpiralo, se zapira in naročili bi vino, namesto da pijemo žlobudro*.¹² Nekoliko posebno je stanje v protivnoprirednih zvezah z neuresničeno alternativo v zanikanem sestavniku.

Dobra polovica (52,8 % oz. 23) zgledov od 44 bolgarskih zamenjalnih odvisnikov se nahaja pred glavnim stavkom, dobra četrtina (27,3 % oz. 12 zgledov) za njim, v dobri petini (20,5 % oz. 9 zgledov) pa je odvisnik na vmesnem položaju. Večina slovenskih ustreznic (29; 65,9 %) ohranja izvorni položaj, položajne spremembe pa zadevajo le odvisnike pred glavnim stavkom in na vmesnem položaju. Slovenski zamenjalni odvisniki (30) so približno v enakem razmerju (14 proti 13) pred in za glavnim stavkom, redko (3) na vmesnem položaju; od bolgarskih odvisnikov se položajno ločijo v 8 primerih.

Večina bolgarskih zvez z zamenjalnim odvisnikom (41; 93,2 %) ima soodnosna osebka glavnega stavka in odvisnika, raznoosebkovne zveze so redke (3; 6,8 %). Izvirna osebkovnost je v prevodih ohranjena, izjema so prevodne rešitve brez osebka (predložni zvezi in izpust).

Čeprav je zaradi nizkega števila zgledov, kar predstavlja precejšnjo omejitve raziskave, treba spoznanja prispevka obravnavati s previdnostjo, lahko vendarle omenim nekaj ugotovitev, ki so lahko izhodišče za nadaljnje raziskave. (1) S prevodnega (morda tudi kontrastivnega) vidika lahko opozorim na podobnost bolgarskih zamenjalnih odvisnikov in slovenskih ustreznic po pomenu, časovno-dobni perspektivi, modalnosti in osebkovnosti. Spremembe se nanašajo predvsem na izrazno raven, prim. zgradbo ustreznice in rabo glagolskih oblik,

► malnimi zvezami (npr. Toporišič 1982: 78). Podobni predlogi – ob zavedanju, da je popis slovenskih prislovnih določil nepopoln – že obstajajo (prim. Toporišič 1982: 123; Vidovič Muha 1984: 151).

10 Možni sta tudi časovno neparalelni vsebini, npr. *Nalogo dela danes, namesto da bi jo napisal že včeraj*.

11 Sedanjik se pojavlja, ko gre za realno vsebinsko možnost (alternativo) v sedanjosti.

12 Za nepreveden zgled prim. npr. *Namesto da izgubljate čas s prejšnjim partnerjem, energijo usmerite v novo zvezo* (2007; Gigafida 2.0).

in položaj – bolgarski in slovenski zamenjalni odvisniki so položajno fleksibilni, pri čemer so bolgarski pogosteje pred glavnim stavkom, slovenski pa so približno enako pogosto pred in za glavnim stavkom.¹³ (2) Pri slovenskih zamenjalnih odvisnikih je bilo opozorjeno na pomensko sorodne zgradbe (prim. tipe ustreznic), časovno-dobno paralelnost vsebin, prevlado pogojnika v odvisniku (ob drugih možnostih), zamenjavo kot pomensko značilnost (vsebina v odvisniku predstavlja alternativo vsebini v glavnem stavku – največkrat možno, lahko tudi izhodiščno), položajno fleksibilnost in prevladujočo istoosebknost glede na glavni stavek.

V kakšni meri te značilnosti zaznamujejo tudi neprevedene slovenske zamenjalne odvisnike, bo treba še natančneje raziskati (npr. na osnovi korpusa Giga-fida), prav tako pa velja še naprej premišljati njihovo večplastno pomensko-skladensko kategorizacijo.

VIRI

EKorp: <http://evrokorpus.anyterm.info> (30. 6. 2020).

Gigafida 2.0: <https://viri.cjvt.si/gigafida/> (30. 6. 2020).

AP = Алек Попов, *Мисия Лондон*, Софija: Ciela, 2009.

[Alek Popov, *Misija London*, Sofija: Ciela, 2009.]

BD = Блага Димитрова, *Пътюване към себе си*, Софija: Български писател, 1965, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).

[Blaga Dimitrova, *Pătuvane kăm sebe si*, Sofija: Bălgarski pisatel, 1965, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).]

BDS = Blaga Dimitrova, *Na poti k sebi*, prev. Katja Špur, Ljubljana: DZS, 1971.

DD = Димитър Димов, *Тютюн*, Софija: Труд, 1951, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).

[Dimităr Dimov, *Tjutjun*, Sofija: Trud, 1951, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).]

DDS = Dimitr Dimov, *Tobak*, prev. Katja Špur, Ljubljana: CZ, 1966.

GG = Георги Господинов, *Естествен роман*, Софija: Корпорация Развитие, 1999, www.slovo.bg (30. 6. 2020).

[Georgi Gospodinov, *Estestven roman*, Sofija: Korporacija Razvitie, 1999, www.slovo.bg (30. 6. 2020).]

GGs = Georgi Gospodinov, *Naravni roman*, prev. Borut Omerzel, Ljubljana: Študentska založba, 2005.

OH = Оливер Хаим, *Федерация на династронавтите*, Софija: Народна младеж, 1963, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).

[Oliver Haim, *Federacija na dinastronavtite*, Sofija: Narodna mladež, 1963, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).]

OHs = Oliver Haim, *Federacija dinastronavtov*, prev. Matej Rode, Ljubljana: MK, 1965.

PV = Павел Вежинов, *Ноцет с белите коне*, Пловдив: Христо Г. Данов, 1981, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).

[Pavel Vežinov, *Noštem s belite kone*, Plovdiv: Hristo G. Danov, 1981, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).]

PVs = Pavel Vežinov, *Ponoči z belimi konji*, prev. Katja Špur, Maribor: Obzorja, 1981.

13 V prevodu prihaja do več premikov, o razlogih zanje pa lahko samo ugibam: lahko so posledica individualnih prevajalskih odločitev (prim. slogovno variranje, aktualnostno interpretacijo), morda stavčnorednih razlik med jezicoma (različnih tendenc; za pregled stanja v slovenščini gl. Toporišič 2000: 672–673).

LITERATURA

- Běličová – Sedláček 1990** = Helena Běličová – Jan Sedláček, *Slovenské souvětí*, Praha: Akademia, 1990.
- Brezinski 1995** = Стефан Брезински, *Кратък български синтаксис*, София: Университетско издателство Св. Климент Охридски, 1995.
[Stefan Brezinski, *Kraták bǎlgarski sintaksis*, Sofija: Universitetsko izdatelstvo Sv. Kliment Ohridski, 1995.]
- Daneš idr. 1987** = František Daneš idr., *Mluvnice češtiny 3: skladba*, Praha: Academia, 1987.
- Dejanova 1985** = Мария Деянова, *Подчинени изречения със съюз да в съвременния словенски книжовен език (в сравнение с български)*, София: Издателство на БАН, 1985.
[Marija Dejanova, *Podčineni izrečenija sās sǎjuz da v sǎvremennija slovenski knižoven ezik (v sravnenie s bǎlgarski)*, Sofija: Izdatelstvo na BAN, 1985.]
- Gabrovšek 2018** = Dejan Gabrovšek, Podredno izraženi protivnost in pojasnjevalnost, *Jezi in slovstvo* 63.2–3 (2018), 49–57.
- Gabrovšek 2019** = Dejan Gabrovšek, Tipologija nestavčnočlenskih nematičnih dopolnil v slovenščini, *Jezikoslovni zapiski* 25.2 (2019), 83–96.
- Gabrovšek – Žele 2019** = Dejan Gabrovšek – Andreja Žele, Tipologija stavčnočlenskih odvisnikov v slovenščini, *Slavistična revija* 67.3 (2019), 487–507.
- Gelb 1969** = Jožica Gelb, Podredje v vlogi priredja, *Jezi in slovstvo* 14.5 (1969), 136–139.
- Genadieva-Mutafčieva 1983** = Зара Генадиева-Мутафчиева, Сложно съставно с подчинено обстоятелствено изречение за изключване, *Граматика на съвременния български език 3: синтаксис*, гл. ред. Константин Попов, София: Издателство на БАН, 1983, 409–413.
[Zara Genadieva-Mutafčieva, *Složno sǎstavno s podčinenno obstojatelstveno izrečenie za izključvane, Gramatika na sǎvremennija bǎlgarski knižoven ezik 3: sintaksis*, gl. red. Konstantin Popov, Sofija: Izdatelstvo na BAN, 1983, 409–413.]
- Grepl – Karlík 1998** = Miroslav Grepl – Petr Karlík, *Skladba češtiny*, Olomouc: Votobia, 1998.
- Grochowski 1997** = Maciej Grochowski, *Wyrażenia funkcyjne: studium leksykograficzne*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, 1997.
- Herrity 2000** = Peter Herrity, *Slovene: A Comprehensive Grammar*, London/New York: Routledge, 2000.
- Ivanova – Gradinarova 2015** = Елена Ю. Иванова – Алла А. Градинарова, *Синтаксическая система болгарского языка на фоне русского*, Москва: Языки славянской культуры, 2015.
[Elena Ju. Ivanova – Alla A. Gradinarova, *Sintaksičeskaja sistema bolgarskogo jazyka na fone russkogo*, Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2015.]
- Nikolić 2013** = Марина Николић, Начинске реченице у савременом српском језику (један модел класификације начинских реченица), у: *Савремени токови у лингвистичким истраживањима 1*, ур. Весна Половина – Јулијана Вучо, Београд: Филолошки факултет Универзитета, 2013, 161–182.
[Marina Nikolić, Načinske rečenice u savremenom srpskom jeziku (jedan model klasifikacije načinskih rečenica), u: *Savremeni tokovi u lingvističkim istraživanjima 1*, ur. Vesna Polovina – Julijana Vučo, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta, 2013, 161–182.]
- Oravec 1977** = Ján Oravec, Konfrontačné odporovacie súvetia, *Slovenská reč* 42.3 (1977), 153–162.
- Oravec – Bajziková 1986** = Ján Oravec – Eugénia Bajziková, *Súčasný slovenský spisovný jazyk: syntax*, Bratislava: SPN, 1986.
- Skubic 1999** = Andrej Skubic, Oglad kohezijске vloge slovenskega členska, *Slavistična revija* 47.2 (1999), 211–238.
- Smolej 2018** = Mojca Smolej, Skladenske konstrukcije med priredjem in podredjem, *Slovenščina 2.0* 6.2 (2018), 186–205.
- Štícha idr. 2013** = František Štícha idr., *Akademická gramatika spisovné češtiny*, Praha: Academia, 2013.
- Švedova 1980** = Наталия Ю. Шведова и др., *Русская грамматика II: синтаксис*, Москва: Наука, 1980.
[Natalija Ju. Švedova i dr., *Russkaja grammatika II: sintaksis*, Moskva: Nauka, 1980.]

Toporišič 1982 = Jože Toporišič, *Nova slovenska skladnja*, Ljubljana: DZS, 1982.

Toporišič 2000 = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 2000.

Valčanova 2002 = Marinela Valčanova, Raziskave o slovenskem jeziku v bolgarski jezikoslovni tradiciji – zgodovina in perspektive, v: *Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture*, ur. Aleksandra Derganc, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti FF, 2002 (Obdobja 18), 389–400.

Vidovič Muha 1984 = Ada Vidovič Muha, *Nova slovenska skladnja* J. Toporišiča, *Slavistična revija* 32.2 (1984), 142–155.

Žele 2013 = Andreja Žele, *Slovenska besedilna skladnja z jezikovnosistemskega vidika – temeljni pojmi*, Ljubljana: Samozaložba, 2013.

Žele 2016 = Andreja Žele, O razlikah med priredno in podredno izraženim razmerjem, *Jezikoslovni zapiski* 22.2 (2016), 31–44.

SUMMARY

Bulgarian Substitutive Clauses in Slovenian: A Translation Perspective

This article first compares the descriptions of substitutive clauses in Slavic, mainly in Bulgarian and Slovenian. However, its main aim is to analyze Slovenian translation equivalents of Bulgarian substitutive clauses.

In Bulgarian, clauses introduced by *вместо да*, *наместо да*, and *демо* ‘instead of’ represent an independent group of adverbial clauses indicating substitution. Their features include the following: the main and the subordinate clause generally have coreferential subjects, the typical verb form in the substitutive clause is the present indicative, and the substitutive clause frequently follows the main one. In Slovenian, subordinate clauses with *namesto da* ‘instead of’, which have been part of a long-lasting complex discussion on the relation between coordination and subordination, are considered adversative. Recently, such clauses have been interpreted as non-participant pseudo-subordinate clauses that are not sentence elements. However, in this article uses the definition of adverbials in Slovenian linguistics and their semantic proximity to concessive adverbials, for example, regarding them as (substitutive) adverbial complex sentence elements (i.e., clauses). Similar clauses are also present in other Slavic languages; the linguistic works analyzed describe them as indicating contrast, compensation, or substitution (often viewed as subtypes of the adversative relation), and they point out their formal characteristics (e.g., their linking elements and the use of different verb forms).

The translation analysis in the study is based on text examples from six Bulgarian novels and their Slovenian translations, and the Bulgarian–Slovenian subcorpus of Ev-rokorpus. The works analyzed include forty-four Bulgarian substitutive clauses introduced by *вместо да* ‘instead of’, and their Slovenian translation equivalents are thirty substitutive subordinate clauses (introduced by *namesto da* ‘instead of’), five adversative coordinate clauses and five comparative subordinate clauses, two prepositional phrases using *namesto* ‘instead’ + genitive, an independent sentence, and an omission. The source-text clauses and their translation equivalents are similar with respect to their meaning (substitution), modality (in most cases, the substitution clause includes a possible alternative to the content of the main clause, although the opposite situation is also possible), temporal perspective (parallelism within the same temporal frame), and subject coreferentiality. The Bulgarian clauses and their Slovenian equivalents mainly differ in their structure (see above), position (although Bulgarian and Slovenian substitutive clauses are mobile, Bulgarian clauses prefer the initial position, whereas Slovenian clauses are equally frequent in initial and final positions; cf. also clause shifts in translation), and use of verb forms (cf. the present indicative in Bulgarian vs. the conditional in Slovenian).